

De Eerste Wereldoorlog voor dummies[®]

SPIEKBRIEF

Om te voorkomen dat je verdwaalt in de gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog biedt deze spiekbrieven een handige tijdlijn.

Belangrijke gebeurtenissen in de Eerste Wereldoorlog

Deze lijst bevat enkele van de belangrijkste veldslagen, die van invloed waren op het verloop van de oorlog.

» 1914

- **28 juni.** De Oostenrijks-Hongaarse aartshertog Frans Ferdinand wordt doodgeschoten in Sarajevo, de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina
- **23 juli.** Oostenrijk-Hongarije stelt Servië een ultimatum
- **29 juli.** Oostenrijk-Hongarije valt Servië binnen
- **1 augustus.** Duitsland verklaart Rusland de oorlog
- **4 augustus.** Duitsland valt België binnen; Groot-Brittannië verklaart Duitsland de oorlog
- **Augustus.** De Russen worden vernietigend verslagen door de Duitsers bij Tannenberg; de Britten trekken zich terug uit België na het ophouden van de Duitse opmars in de Slag bij Bergen
- **September.** De Duitsers worden na de Slag aan de Marne weggehouden van Parijs; de Russen belegeren de Oostenrijkers en Hongaren in Przemyśl
- **Oktober.** De 'race naar de zee': de Duitsers en de Britten en Fransen proberen elkaar te overvleugelen maar eindigen met een ononderbroken linie van loopgraven langs het hele westfront
- **November.** De Duitse koopvaardij-jager *Emden* wordt tot zinken gebracht door de Australische kruiser HMAS *Sydney*; de Duitsers slaan een Britse invasie van Duits Oost-Afrika af in de Slag bij Tanga
- **December.** Britse en Duitse soldaten sluiten een informeel kerstbestand tijdens de impasse aan het westfront

» 1915

- **Maart.** De geallieerde vlootaanval op de Dardanellen begint; de Russen nemen Przemyśl in; aan het westfront vallen de Britten aan bij Neuve Chapelle
- **April.** Italië ondertekent het Verdrag van Londen en stemt ermee in zich aan te sluiten bij de oorlog aan geallieerde zijde; geallieerde troepen landen bij Gallipoli; de Duitsers gebruiken gifgas tijdens de Tweede Slag om Ieper
- **Mei.** Het Britse passagiersschip *Lusitania* wordt tot zinken gebracht door een Duitse U-boot; de eerste zeppelin-aanval op Londen vindt plaats
- **September.** De Russische tsaar, Nicolaas II, neemt in zijn eentje het bevel over het Russische leger over
- **Oktober.** Geallieerde troepen landen bij Thessaloniki; Bulgarije gaat meedoen aan de kant van Duitsland
- **Oktober-november.** Oostenrijk-Hongarije verplettert Servië

De Eerste Wereldoorlog voor dummies®

SPIEKBRIEF

» 1916

- **Februari.** Groot-Brittannië voert de dienstplicht in; de Duitse aanval op Verdun
- **April.** De Britten geven zich over bij Al Koet, in Mesopotamië; de Paasopstand vindt plaats in Dublin
- **31 mei.** De Britse en Duitse vloten leveren de onbesliste Slag bij Jutland voor de kust van Denemarken
- **Juni.** Het Russische Broesilov-offensief breekt door de Oostenrijkse linies in Polen; de Arabische Opstand tegen de Turkse overheersing begint
- **1 juli.** De geallieerden vallen de Duitsers aan op de eerste dag van de Slag aan de Somme
- **Augustus.** Roemenië gaat meedoen aan de geallieerde kant, maar wordt snel verslagen
- **September.** De Britten gebruiken voor het eerst tanks, in de Slag aan de Somme
- **December.** David Lloyd George wordt de Britse premier

» 1917

- **Januari.** De Franse generaal Nivelle lanceert zijn rampzalige offensief
- **Februari.** Door de Russische Revolutie verliest tsaar Nicolaas II zijn troon
- **April.** Canadese troepen nemen de heuvelrug van Vimy in; de Verenigde Staten gaan meedoen aan de oorlog; het Franse leger munit na het mislukken van het offensief van generaal Nivelle
- **Juni.** De Britten veroveren de heuvelrug van Mesen; Duitse bommenwerpers vallen Londen aan
- **Juli.** Het Kerenski-offensief, de laatste aanval van Rusland in de oorlog, mislukt
- **Oktober.** De Britse aanval bij Passendale; de Italianen worden verslagen door het Oostenrijks-Hongaarse leger bij Caporetto; de bolsjewistische revolutie in Rusland begint
- **November.** De Britten lanceren de eerste massale tankaanval, in de Slag bij Cambrai
- **December.** De Britten veroveren Jeruzalem op de Turken

» 1918

- **Januari.** De Amerikaanse president Woodrow Wilson schetst zijn Veertien Punten voor vrede
- **Maart.** Het Duitse lenteoffensief (de Kaiserschlacht) begint; het Verdrag van Brest-Litovsk bevestigt de Russische terugtrekking uit de oorlog
- **Juli.** De Duitse opmars richting Parijs wordt afgestopt bij de rivier de Marne
- **Augustus.** De Britten vallen aan bij Amiens en dringen de Duitsers terug naar de Hindenburglinie
- **September.** Franse en Amerikaanse aanvallen op Duitse stellingen vinden plaats in de regio Maas-Argonne
- **Oktober.** De Italianen vallen de Oostenrijkers en Hongaren succesvol aan bij Vittorio Veneto; de Britten verslaan de Turken in de Slag bij Megiddo en veroveren Palestina
- **November.** De Duitse keizer, Wilhelm II, doet troonsafstand; een wapenstilstand wordt overeengekomen tussen de Duitsers en de geallieerde opperbevelhebber, maarschalk Foch.

» 1919

- **Januari.** De Vredesconferentie van Parijs begint
- **28 juni.** Duitsland ondertekent het Verdrag van Versailles

Inhoud in vogelvlucht

Inleiding	1
Deel 1: De oorzaken van de oorlog	7
HOOFDSTUK 1: De Eerste Wereldoorlog: een overzicht	9
HOOFDSTUK 2: De wereld in 1900	31
HOOFDSTUK 3: Crisismismanagement: de oorzaken van de Eerste Wereldoorlog ontrafelen	61
Deel 2: Europa in oorlog, 1914–1916	85
HOOFDSTUK 4: 1914: De Eerste Wereldoorlog begint hier	87
HOOFDSTUK 5: 1915: Sluwe plannen om de oorlog te winnen	115
HOOFDSTUK 6: 1916: De grote veldslagen	135
Deel 3: Een wereld in oorlog	157
HOOFDSTUK 7: Welkom in de wereld van de loopgraven	159
HOOFDSTUK 8: Oorlog ter zee en in de lucht	177
HOOFDSTUK 9: Turks fruit	201
HOOFDSTUK 10: De oorlog en de koloniale rijken	223
HOOFDSTUK 11: Amerika trekt ten strijde	243
Deel 4: Het thuisfront	261
HOOFDSTUK 12: De oorlog van de burgers	263
HOOFDSTUK 13: Vrouwen in de oorlog	283
HOOFDSTUK 14: Interne machtsstrijd	303
Deel 5: Wapenstilstand en nasleep: 1917-1918 en daarna	321
HOOFDSTUK 15: 1917: Het jaar van grote veranderingen	323
HOOFDSTUK 16: 1918: Overwinning en nederlaag	345
HOOFDSTUK 17: Nasleep: de wereld na de oorlog	367
HOOFDSTUK 18: De oorlog herdenken	391
Deel 6: Het deel van de tientallen	407
HOOFDSTUK 19: Tien belangrijke generaals van de Eerste Wereldoorlog ..	409
HOOFDSTUK 20: Tien geweldige Eerste Wereldoorlog-films	415
HOOFDSTUK 21: Tien beroemde oorlogsschrijvers en -dichters	421
HOOFDSTUK 22: Tien leerzame plekken om te bezoeken	427
Index	433

1

De oorzaken van de oorlog

IN DIT DEEL . . .

Ontdek waarom de moord op één Europese staatsman ertoe heeft geleid dat de naties van Europa elkaar naar de keel vlogen.

Begrijp de achtergrond van het uitbreken van de oorlog in 1914, de grootmachten van Europa en hun volken en hoe de Europeanen de wereld domineerden.

Ontdek hoe Europa, het continent dat prat ging op zijn verfijnde cultuur en beschaving, de wereld in de vernietigendste en gruwelijkste oorlog in de wereldgeschiedenis stortte.

IN DIT HOOFDSTUK

De oorlog een naam geven

De oorzaken en wie erin vochten

De fronten en slagvelden in kaart brengen

Doorbraken in technologie en geneeskunde

Het verloop van de oorlog overzien

Waarom de oorlog nu nog van belang is

Hoofdstuk 1

De Eerste Wereldoorlog: een overzicht

Je kunt in dit boek tal van veldslagen, generaals en details vinden, die allemaal belangrijk zijn om over te weten, maar je meteen in de gebeurtenissen van de oorlog storten kan nogal desoriënterend zijn, vooral als je niet goed weet wat er zich nog meer afspeelde in die periode. Daarom probeer ik in dit hoofdstuk om je een routekaart te verschaffen van de oorlog, uit te leggen wie er vocht tegen wie en waar de gevechten zich afspeelden en je een overzicht te geven van de manier waarop de oorlog zich ontwikkelde.

Het beschouwen van de oorlog als een ontwikkelingsproces lijkt misschien een beetje vreemd als je beeld van de oorlog in wezen bestaat uit soldaten die de hele tijd in hun loopgraven zitten en zo nu en dan een zelfmoordmissie uitvoeren tegen de vijandelijke linies. Hoewel het er indertijd misschien anders uitzag voor de gewone soldaten, of voor veel mensen sindsdien, had de oorlog echter wel degelijk een vorm en een richting: elke partij probeerde op verschillende manieren door de vijandelijke linies te breken en te winnen. De generaals en de politieke leiders leerden gaandeweg veel harde lessen en, geloof het of niet, ze probeerden

echt hun desastreusste fouten niet opnieuw te maken. Zeker, dat is niet altijd gelukt, maar dit hoofdstuk geeft je een overzicht van wat ze *probeerden* te doen.

Hm, welke naam geven we eigenlijk aan deze oorlog?

De eerste vraag is hoe we de oorlog eigenlijk moeten noemen. Dat lijkt misschien een domme vraag, maar dat is het niet. Oorlogen hebben geen kant-en-klare namen: ze krijgen meestal pas na afloop een naam en mensen zijn het vaak (hartstochtelijk) oneens over de naamgeving. Wat de Russen bijvoorbeeld ‘de Grote Patriottische Oorlog’ noemen, is de rest van de wereld de ‘Tweede Wereldoorlog’ gaan noemen. De Russische naam suggereert dat de oorlog aan het oostfront het belangrijkste conflictgebied was en dat de rest slechts bijzaak was. Je kunt je voorstellen dat sommige andere landen er een andere mening op na houden!

Zelfs de data van oorlogen kunnen problematisch zijn. De meeste landen die betrokken waren bij de Eerste Wereldoorlog trokken in 1914 ten strijde, maar niet allemaal: Italië ging pas meedoen in 1915, Roemenië in 1916 en de Verenigde Staten pas in 1917. De meeste mensen denken dat de oorlog eindigde in 1918, maar dat was niet zo: de *gevechten* eindigden toen, maar de oorlog zelf was niet voorbij (en had op elk moment weer kunnen doorgaan) totdat het vredesverdrag werd ondertekend in 1919. Sommige oorlogsmonumenten dragen de jaartallen 1914-1919 en mensen denken vaak dat dat een vergissing is, maar in feite hebben die gedenktekens het bij het juiste eind!

Terwijl hij aan de gang was, noemden mensen de oorlog meestal de Europese Oorlog of ‘de Grote Oorlog’, een naam die vandaag de dag in het Angelsaksische taalgebied nog steeds vaak wordt gebruikt (‘the Great War’). (Natuurlijk noemde niemand deze toen de Eerste Wereldoorlog om de simpele reden dat er nog geen Tweede Wereldoorlog was geweest!) Naar het einde toe verwezen mensen er soms naar als ‘de oorlog om een einde te maken aan alle oorlogen’: de oorlog was zo kostbaar en zo verschrikkelijk geweest dat er wel om *iets* gevochten moest zijn. (Na de Tweede Wereldoorlog werd deze uitdrukking begrijpelijkerwijs gezien als een soort van slechte grap.) Met vergelijkbaar optimisme noemde de Amerikaanse president Wilson het soms een oorlog ‘om de wereld veilig te maken voor democratie’, hoewel dat zeker niet was wat iemand in gedachten had toen men eraan begon. Jaren later, na de Tweede Wereldoorlog, hebben sommige mensen er een tijdje naar verwezen als de Eerste en Tweede Duitse Oorlog, wat suggereerde dat de Duitsers volledig ver-

antwoordelijk waren voor beide, maar de namen beklifden niet en waren sowieso nooit helemaal accuraat.

Meer recentelijk, en vooral in de niet-westerse wereld, hebben sommige historici vraagtekens gezet bij het gebruik van de term ‘wereldoorlog’. De verre ruzies tussen Oostenrijk-Hongarije en Servië of tussen Groot-Brittannië en Duitsland waren niet van belang voor mensen in Afrika of Azië en ze werden er alleen in meegesleept door hun Europese koloniale overheersers. Wat er echt gebeurde, zeggen deze geleerden, was een ‘Europese burgeroorlog’, de eerste van twee. Het is niet moeilijk in te zien waar dit idee vandaan komt, maar het negeert veelal de rol die niet-Europese landen speelden, zoals Japan, China, de Verenigde Staten en sommige Zuid-Amerikaanse landen die geen Europese kolonies waren en met een geheel eigen agenda bij de oorlog betrokken raakten.

Strikt genomen was de Eerste Wereldoorlog niet eens de *eerste* wereldoorlog! Tijdens de religieuze oorlogen tussen protestanten en katholieken die Europa in de 16e en 17e eeuw hebben geteisterd werd er ook gevochten in Midden-Amerika, in India en op de Grote Oceaan. De eerste oorlogen die op wereldschaal werden gepland, waren de Europese oorlogen van de 18e eeuw, die behalve in Europa ook werden uitgevochten in Noord-Amerika, in India en op alle wereldzeeën. De Franse revolutionaire en napoleontische oorlogen gingen gepaard met zware gevechten in India, West-Indië, Noord-Afrika, het Midden-Oosten, Canada en de Verenigde Staten. Dus wat mensen de ‘Eerste’ Wereldoorlog noemen, was eigenlijk al de vierde of vijfde! Aan de andere kant, al deze ‘wereld’-oorlogen waren in feite Europese oorlogen die zich over de hele wereld verspreidden, dus misschien zijn ze beter af met de namen die ze nu hebben.

Al met al houd ik het in dit boek bij ‘Eerste Wereldoorlog’, want iedereen weet tenminste wat je met die term bedoelt, zelfs als ze het geen geschikte naam vinden.

De oorzaken analyseren

De oorlog was zo verwoestend en de gevolgen ervan zo verstrekkend dat het niet verwonderlijk is dat veel mensen (en niet alleen historici) de vraag hebben gesteld hoe het überhaupt zover kon komen. Dit onderwerp is bepaald niet onomstreden geweest.

Historici in oorlog

PAS OP

Toen de oorlog eindigde, meenden de politieke leiders aan de winnende kant meteen te weten hoe de oorlog was begonnen: het was allemaal de schuld van Duitsland. Zij lieten die bewering zelfs opnemen in het vredesverdrag en door de Duitsers ondertekenen (zie hoofdstuk 17). Na de oorlog begonnen historici vele duizenden diplomatieke memo's, telegrammen, stukken en brieven in de archieven door te spitten om te *bewijzen* wie de oorlog had veroorzaakt. En het antwoord was: Duitsland! Of misschien Oostenrijk. Of misschien het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken. Of anders de Russen. Het hing allemaal af van welke documenten je las.

Deze meningsverschillen verrassen je wellicht, maar dit is hoe geschiedenis werkt. Heel zelden vind je een stuk dat iets met zekerheid *bewijst*; meestal hangt de betekenis van een document af van de verschillende manieren waarop historici het interpreteren. Maar al te vaak kunnen historici, net als ieder ander, in het bewijsmateriaal lezen wat ze willen lezen, in plaats van wat er werkelijk staat!

Op ramkoers...

PAS OP

In de jaren na de oorlog beweerden sommige historici dat niemand de oorzaak was van de oorlog. Ze stelden dat het uitbreken van de oorlog onvermijdelijk was en dat de landen er allemaal op de een of andere manier vanzelf in zijn gegleden. Of, als je dat liever hebt, ze stelden allemaal hun eigenbelang voorop en hadden dus ook allemaal evenveel schuld.

Het probleem met dit argument is dat niets in de geschiedenis onvermijdelijk is totdat het gebeurt (anders kun je net zo goed het lot of de sterren de schuld geven en er niet meer bij stilstaan). Wat de geschiedenis zo interessant maakt, is juist dat mensen vaak *niet* handelen in hun eigen belang. Elk land zou ongetwijfeld zwaar te lijden gaan krijgen onder de oorlog en dat gebeurde ook. Dus misschien roept dat 'ramkoers'-idee meer vragen op dan het antwoorden geeft. Laten we plan B proberen.

... of werden er schurkenstreken beraamd?

PAS OP

Toen de *Tweede* Wereldoorlog in 1939 begon, gingen sommige mensen zich afvragen wat dat toch was met die Duitsers en hun neiging om buurlanden binnen te vallen. Andere mensen zeiden dat het beginnen van de

Tweede Wereldoorlog niet bewees dat Duitsland ook de Eerste Wereldoorlog was begonnen. En toen, in de jaren zestig, begon de Duitse (ja, Duitse) historicus Fritz Fischer met het produceren van wat documentair bewijs leek te zijn dat de Duitsers de Eerste Wereldoorlog daadwerkelijk hadden gepland. Sindsdien is het debat niet meer verstomd, hoewel de geleerden tegenwoordig in grote lijnen Fischers argumentatie accepteren, behalve, begrijpelijkerwijs, in Duitsland. (Ik vertel meer over hoe en waarom de oorlog begon in hoofdstuk 3.)

De strijdende partijen op een rij

Allerlei landen uit alle delen van de wereld raakten betrokken bij de oorlog, van de *grote mogendheden* (de sterkste en machtigste landen van allemaal) tot de nederigste koloniale territoria. Ik zal er enkele aan je voorstellen. (Ik behandel ze uitvoeriger in hoofdstuk 2 en 3.)

De centrale mogendheden

Duitsland en zijn bondgenoten domineerden het midden van het continent. Nadat de oorlog was begonnen, kwamen ze bekend te staan als de *centrale mogendheden* of *centralen*.

Duitsland: natie met de grootste kans op succes

Duitsland was het land om in de gaten te houden. Het Duitse leger was zeer georganiseerd en werd geleid door een soort militair ministerie, de Generale Staf genaamd, waarin honderden zeer professionele officieren alle mogelijke scenario's voor oorlogvoering bestudeerden en uitwerkten hoe ze die allemaal konden winnen. Het was ook een krachtige vloot aan het opbouwen. De wispelturige keizer van Duitsland, Wilhelm II, verklaarde dat Duitsland zijn 'plaats in de zon' wilde, maar de andere grote mogendheden wilden graag weten wat dat eigenlijk in de praktijk betekende.

Oostenrijk-Hongarije: één staat, twee koninkrijken

Ooit was Oostenrijk een van de titanen van Europa, maar het was verpletterd door Napoleon en vervolgens zwaar geschokt door een reeks revoluties waarvan het zich nooit had hersteld. De trotse Hongaren, die slechts een provincie vormden van het oude Oostenrijkse Rijk, eisten en kregen een gelijke status met de Oostenrijkers en zo was in 1867 de merkwaardige

ge *dubbelmonarchie* van ‘Oostenrijk-Hongarije’ ontstaan. Dit idee van de dubbele monarchie was complex, maar wee degene die het bij het verkeerde eind had! Binnen de dubbelmonarchie was Oostenrijk een *rijk*, met een keizer, maar Hongarije was een *koninkrijk*, met een koning. Omdat de keizer en de koning dezelfde persoon waren, hield dat in dat hij twee verschillende titels had, twee verschillende kronen en twee verschillende kroningen. Als er iets alleen in Oostenrijk gedaan werd, was het *keizerlijk*; deed men het alleen in Hongarije, dan was het *koninklijk* en als het door Oostenrijk-Hongarije samen werd gedaan, was het *keizerlijk en koninklijk*.

Naast Oostenrijkers en Hongaren omvatte Oostenrijk-Hongarije een grote reeks andere etnische groepen: Tsjechen, Slowaken, Slovenen, Polen, Kroaten en, de belangrijkste, Serviërs. Ze waren in feite onderdanen van een keizerrijk, maar om de zaken nog ingewikkelder te maken werden sommige geregeerd door Oostenrijk en sommige alleen door Hongarije.

BELANGRIJK

De twee helften van het rijk deelden dezelfde monarch, de Habsburgse keizer Frans Josef, en dienden zich te houden aan hetzelfde buitenlandse en militaire beleid, maar voor alle andere zaken zouden ze als afzonderlijke staten opereren. Dit zou van cruciaal belang blijken in 1914.

Turkije: het Ottomaanse Rijk

Het Turkse rijk heette officieel het Ottomaanse Rijk. De *Ottomanen* waren oorspronkelijk een stam van het Turkse volk die hun naam ontleenden aan hun stichter, sultan Osman. De Ottomanen namen het leiderschap over de Turken over in de middeleeuwen, en het Turkse rijk stond sindsdien bekend als het Ottomaanse Rijk.

Tegen 1909 verkeerde het Ottomaanse Rijk in een deplorabele staat. De regering was zwak en corrupt en had de controle verloren over Egypte, Griekenland, Servië, Roemenië, Bulgarije en Bosnië-Herzegovina. Niemand verwachtte dat het de rest van het rijk nog lang zou kunnen vasthouden. Maar hoewel het rijk zwak was, hadden de Turken zich volstrekt meedogenloos getoond als het ging om het neerslaan van opstanden en hadden ze zich twee keer met indrukwekkende vastberadenheid verdedigd tegen een Russische invasie. Turkije was een bondgenoot van de Britten geweest, maar de Duitsers waren nu de nieuwe, nationalistische Turkse regering het hof aan het maken met vriendschap, investeringen en eersteklas Duitse militaire adviseurs. En de Turken waren zeer geïnteresseerd in wat de Duitsers te bieden hadden.

De geallieerde mogendheden

Tegenover Duitsland en zijn bondgenoten stond een soort alliantie (maar geen echte alliantie; maak je geen zorgen, ik leg het zo uit) van Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en Italië en hun respectievelijke rijken, waarbij zich later ook de Verenigde Staten aansloten. En niet te vergeten België en Servië.

Frankrijk: uit op wraak

Frankrijk was in de tijd van Napoleon de militaire reus van Europa geweest, maar sindsdien was het land verscheurd door revoluties en had het in 1870-1871 een rampzalige oorlog met de Duitse staten verloren. De Duitsers waren om te beginnen door Parijs geparadeerd en hadden een grote ceremonie georganiseerd in de Spiegelzaal van het paleis van Versailles om de oprichting van een verenigd Duitsland te vieren. (Vergeet dit niet.) De Duitsers hadden ook twee van de belangrijkste industriële provincies van Frankrijk, de Elzas en Lotharingen, geannexeerd. De Fransen konden alleen maar dromen van wraak, omdat ze te diep verdeeld waren tussen links en rechts om in hun eentje oorlogen te beginnen. Maar een bondgenoot zou die situatie zomaar kunnen veranderen . . .

Groot-Brittannië: lichtelijk zenuwachtig

Groot-Brittannië was de machtigste staat ter wereld geweest, maar in 1900 waren andere landen de achterstand aan het inlopen, inclusief de Verenigde Staten en, verontrustender, Duitsland. Misschien was het tijd voor Groot-Brittannië om op zoek te gaan naar een paar vrienden. Dat was echter niet zo gemakkelijk: de andere Europeanen hielden niet zo van Groot-Brittannië en de enige alliantie die de Britten konden sluiten was een overigens zeer nuttige deal met Japan. Maar in 1904 tekende Groot-Brittannië een overeenkomst met de Fransen om hun meningsverschillen bij te leggen en in 1907 een tweede met Rusland. Deze overeenkomsten stonden bekend als *ententes* (dat is gewoon Frans voor *overeenkomsten*) en waren geen allianties: ze verplichtten Groot-Brittannië niet tot ingrijpen in een oorlog als die zou uitbreken. Of toch wel?

Rusland: de reus zonder vrienden

Niemand hield echt van Rusland. Het was een enorm grote, onderdrukkende staat met een almachtige heerser en het land strekte zich naar alle windrichtingen uit, naar de Oostzee, naar Oost-Europa, naar de Balkan, naar Centraal-Azië en naar het Verre Oosten: overal leek de greep van Rusland voelbaar.

Maar Rusland had ernstige problemen. Het liep wat betreft industriële ontwikkeling ver achter op de rest van Europa, had een ernstig intern veiligheidsprobleem (tsaar Alexander II kwam om het leven door een bomaanslag gepleegd door een groep revolutionairen en geen enkele Russische minister was veilig voor moordaanslagen) en begon in 1904 een oorlog met Japan, die het vervolgens verloor. Rusland was een bondgenoot van Duitsland geweest en volgens sommige mensen in beide landen moest dat zo blijven, maar de Russen vertrouwden de andere bondgenoot van Duitsland niet, Oostenrijk-Hongarije. Dat kon niet goed blijven gaan. Rusland en Duitsland gingen uit elkaar en Rusland ging in 1894 meteen een alliantie aan met Frankrijk. Wat betekende dat als Duitsland ooit in oorlog zou raken met Frankrijk, het ook in oorlog zou zijn met Rusland.

Italië: open voor aanbiedingen

Italië was geallieerd met Duitsland en Oostenrijk-Hongarije, maar was daar niet erg gelukkig mee. De Oostenrijkers waren de oude vijanden van de Italianen; de Duitsers hadden de Italianen geholpen bij de eenwording van hun land en bleven hen daaraan herinneren. De paus zat te mokken in het Vaticaan omdat Italië ongevraagd bijna al zijn land had geconfisqueerd en toen de Italianen probeerden zichzelf op te vrolijken door te doen wat andere grote mogendheden deden, namelijk een deel van Afrika inpikken, zijn ze Ethiopië binnengevallen. Zonder succes. Dus bevond Italië zich in 1914 in een vreemde positie: het was geallieerd met Duitsland, maar stond open voor een beter aanbod.

De Verenigde Staten van Amerika: zich afzijdig houden

De Verenigde Staten herbergden duizenden Europese immigranten die daarheen waren gegaan om te ontsnappen aan al die koningen, generaals en oorlogen (zie hoofdstuk 11). De VS had slechts een klein leger, maar dat weerhield het land er niet van om gebiedsuitbreiding na te streven: het voerde een oorlog met Spanje en annexeerde territoria in de Grote Oceaan en het Caribisch gebied. Verder stelden de Amerikanen zich tevreden met het bouwen aan de grootste economie ter wereld en lieten de Europeanen hun eigen oorlogen voeren.

Japan: oost is west

De Japanners hadden veertig jaar lang met succes van zichzelf een modern 'westers' land gemaakt, met een in westerse stijl opgezette industrie, bestuur en leger. Ze hadden een bondgenootschap met Groot-Brittannië en in 1904 namen ze het op tegen de Russen en wonnen. Ze hadden hun ogen gericht op uitbreiding in China en de Grote Oceaan

en een Europese oorlog zou de Japanners weleens precies de kans kunnen bieden waar ze naar op zoek waren.

Servië: een klein land met grote ideeën

Servië was een kleine Balkanstaat met de ambitie om een grote Balkanstaat te worden. Het wilde met name de etnisch gemengde regio van Bosnië-Herzegovina overnemen (zie hoofdstuk 3). Wat Servië tot een zorgwekkend land maakte, was de neiging tot politiek geweld. In 1903 hadden Servische legerofficieren een staatsgreep gepleegd en de koning en koningin vermoord. Sommige van die samenzweerders waren in 1914 nog steeds invloedrijk en hadden hun dorst naar koninklijk bloed nog niet gelest.

België: in de weg zitten

Als mensen vóór 1914 aan de Belgen dachten, dan was dat als de vrij meedogenloze heersers van een grote Afrikaanse kolonie in Congo. België zelf leek een rustig, vreedzaam land, maar schijn bedriegt. De Belgische kustlijn ligt tegenover de zuidkust van Engeland en voor iedereen die Frankrijk wilde binnenvallen, bood België een gemakkelijke weg langs de achterkant van de Franse grensverdediging. Als er oorlog zou komen, zou België zich in de frontlinie bevinden.

De heersers

Het begin van de 20e eeuw was een goede tijd voor ontwerpers van kronen en kroningsgewaden omdat het grootste deel van Europa werd geregeerd door monarchen. Slechts één van deze monarchen was een *autocraat* (dat is een monarch die vrijelijk kan regeren zoals hij wil): tsaar Nicolaas II van Rusland. Dat was althans de theorie: in werkelijkheid was Nicolaas sterk afhankelijk van zijn ministers, zijn generaal, zijn vrouw en zelfs van de mystieke monnik Raspoetin.

Andere heersers waren opener over de grenzen van hun macht. De Britse monarchie, met koningin Victoria nog steeds op de troon toen de 20e eeuw begon, was een *constitutionele monarchie* waarin de monarch de wensen van het parlement moest respecteren en het advies van de premier moest accepteren. De Italiaanse monarchie was in grote lijnen gebaseerd op het Britse model. Keizer Frans Josef was zowel keizer van Oostenrijk als koning van Hongarije, dus moest de arme man naar twee regeringen luisteren. Frankrijk was een *republiek*, dus in theorie lag de macht bij de gekozen president, hoewel de Franse politiek in de praktijk gebaseerd was op steeds wisselende coalities, zodat de president iedereen in het Franse parlement zeer behoedzaam in de gaten moest houden.

BELANGRIJK

Het grote vraagteken was Duitsland: wie regeerde er nu echt over die machtige militaire staat? De keizer dacht dat hij dat deed, maar de Duitse grondwet zei iets anders: de keizer moest samenwerken met de *Rijksdag* (parlement) en vooral met de *rijkskanselier* (premier). Maar de kanselier moest op zijn beurt het leger op zijn hand hebben. Dit betekende dat het leger in Duitsland veel meer politieke macht had dan in enig ander Europees land. Dat zou een belangrijk gegeven worden.

Het conflict in kaart brengen

Landen vochten in de Eerste Wereldoorlog over bepaalde delen van de wereld. De meeste mensen denken aan oorlogen in termen van pijlen en symbolen op wereldkaarten, dus werpen we hier een blik op de belangrijkste gebieden waar de gevechten zich afspeelden.

De verschillende gevechtslocaties

Ik noem hier de belangrijkste gebieden van de wereld waar gevochten is, maar eerst moet ik een paar termen uitleggen:

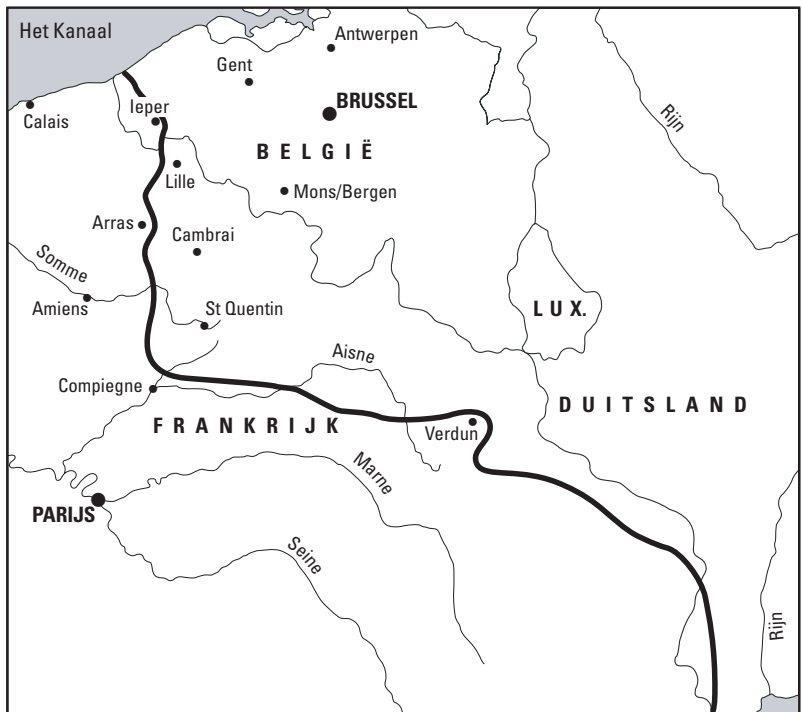

BELANGRIJK

- » **Oorlogsgebieden.** Hiermee bedoelen we een heel geografisch gebied waar gevechten plaatsvonden, in het Engels een 'theatre of war' genoemd. Zo waren het westelijke en oostelijke front onderdeel van het *Europese oorlogsgebied*; de gevechten in Kenia, het Duitse Zuidwest-Afrika, het Portugese Oost-Afrika, Togo en het Duitse Kameroen (later Frans Kameroen en Brits Kameroen) vormden samen het *Afrikaanse oorlogsgebied* enzovoort.
- » **Fronten.** *Front* verwijst naar de precieze locatie waar de gevechten plaatsvonden: de term is gekoppeld aan 'frontlinie'. Fronten kunnen bewegen, soms heel snel, of ze kunnen op min of meer dezelfde plaats vastzitten, zoals bij het westfront is gebeurd.
- » **Campagnes.** Een *campagne* is een groots opgezet militair plan, met een reeks doelstellingen die, naar je hoopt, ofwel de oorlog winnen, ofwel op zijn minst de vijand ernstige schade toebrengen. Campagnes gaan vaak gepaard met veel veldslagen.
- » **Slagen.** Het woord *slag* kreeg een andere betekenis in de Eerste Wereldoorlog. Vroeger betekende het woord een enkel gevecht op een specifieke plaats, zoals de Slag bij Waterloo of de Slag bij Hastings. De gevechten in de Eerste Wereldoorlog waren echter veel groter dan de gevechten in het verleden: de Britse aanval bij de Somme in 1916 was bijvoorbeeld zo grootschalig dat generaals in eerdere oorlogen het een hele campagne zouden hebben genoemd.

Het westfront

Het westfront of westelijk front is voor veel mensen het *enige* deel van de Eerste Wereldoorlog dat ze kennen. De oorlog in het westen begon met een Duitse invasie van België en Frankrijk. Toen deze werd teruggedrongen, groeven beide partijen zich in en zochten bescherming in loopgraven (zie hoofdstuk 7). Deze loopgraven liepen in een ononderbroken lijn vanaf de Zwitserse grens, waar de Zwitserse grenswachters beide kanten konden bewaken en erop toezagen dat beide partijen aan hun eigen kant van de grens bleven, tot aan de Belgische kust, waar ze doodliepen in de duinen (zie figuur 1.1). Hoewel elke zijde enige vooruitgang boekte, bleef deze loopgravenlinie ondanks enkele grote slagen vrijwel onveranderd tot 1918.

FIGUUR 1.1:
De gestabiliseerde
lijn van het west-
front.

Het oostfront

Hoewel er ook aan het oostfront loopgraven werden gegraven, hebben ze het oorlogstoneel nooit zo gedomineerd als in het westen. Het oostfront was meer een *bewegingsoorlog* (zie figuur 1.2). Maar net als het westfront was het enorm lang. In het noorden liep het door Polen en het westen van Rusland, waar de Duitsers en Russen tegenover elkaar stonden. Vervolgens liep het front zuidwaarts door het zuiden van Polen en door Tsjechisch en Slowaaks grondgebied, naar het gebied waar de Russen tegen-

over Oostenrijks-Hongaarse troepen stonden. Roemenië mengde zich in 1916 in de oorlog en breidde zo het oostfront nog verder uit naar het zuiden.

FIGUUR 1.2:
Het gebied van
het oostfront.

Het Zuid-Europese oorlogsgebied

De oorlog werd ook in verschillende delen van Zuid-Europa uitgevochten (zie figuur 1.3). In 1915 sloot Italië zich aan bij de geallieerden en opende een front langs de Alpengrens met Oostenrijk. Deze Alpenoorlog was uiterst gevaarlijk en kostbaar, maar wordt vaak overschaduwd door het westfront. Bulgarije deed mee aan de oorlog aan de kant van Duitsland, dus werd er ook aan de Bulgaarse grenzen gevochten. De grens van Oostenrijk met Servië was de plek waar de gevechten daadwerkelijk waren begonnen, maar nadat Servië in 1915 was overlopen, openden de Britten en Fransen een ander front tegen Oostenrijk, bij Thessaloniki in het noorden van Griekenland.

FIGUUR 1.3:
 Het Italiaanse
 (boven) en Griekse
 (onder) front van
 het zuidelijke
 oorlogsgebied.

Het Turkse oorlogsgebied

De Turkse deelname aan de oorlog leidde tot gevechten over een zeer uitgestrekt gebied (zie figuur 1.4 en zie hoofdstuk 9 voor de details). Aanvankelijk vocht Turkije tegen de Russen in de Kaukasus-regio van Centraal-Azië. Britse troepen uit India vielen vervolgens het Turkse Mesopotamië (het huidige Irak) binnen en in 1915 landden geallieerde troepen bij Gallipoli op de Turkse kust. In Arabië kwam het tot een grote

anti-Turkse opstand en de Britten begonnen een front vanuit Egypte dat zich noordwaarts bewoog door Palestina en Syrië.

FIGUUR 1.4:
Het uitgestrekte
Turkse oorlogs-
gebied.

Het Afrikaanse oorlogsgebied

Groot-Brittannië, Frankrijk, België en Duitsland hadden allemaal kolonieën in Afrika en door het uitbreken van de oorlog in Europa kwamen de geallieerde kolonieën tegenover de Duitse te staan. De Duitsers waren in de minderheid, maar hun commandant in Oost-Afrika voerde een guerrillacampagne die de Britten het leven zuur maakte. De gevechten in Afrika strekten zich uit van het Duitse Zuidwest-Afrika via het centrum van het continent naar Kenia en Oost-Afrika (zie figuur 1.5). (In hoofdstuk 10 vind je alles wat je moet weten over hoe de oorlog zich in de Afrikaanse kolonieën voortsleepte.)

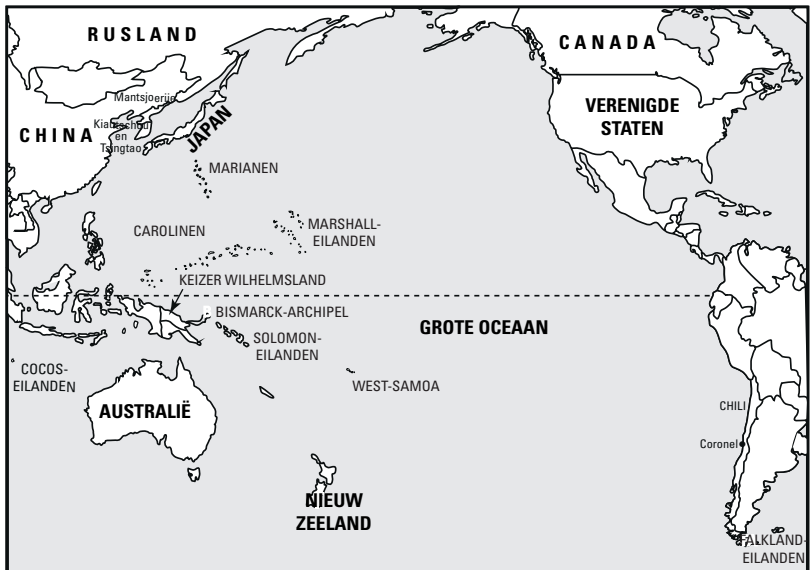
Het oorlogsgebied in de Grote Oceaan

De Australiërs en Nieuw-Zeelanders vielen de Duitse kolonieën in de Grote Oceaan aan. De Japanners wilden graag hun steentje bijdragen aan de geallieerde oorlogsinspanning door Duitse bezittingen in China en de Grote Oceaan aan te vallen (zie figuur 1.6 en hoofdstuk 10). Ze maakten

ook van de gelegenheid gebruik om Chinees grondgebied in te nemen tot dat China aan dezelfde kant ging meedoen en de geallieerde leiders de Japanners vroegen zich te onthouden van aanvallen op hun bondgenoot.

FIGUUR 1.5: Duitse kolonieën in het Afrikaanse oorlogsgebied (donkere gebieden).

FIGUUR 1.6: Belangrijke conflictlocaties te land en ter zee in het oorlogsgebied in de Grote Oceaan.

Oorlog op zee

Oorlogsvloten kunnen overal ter wereld vechten en de Eerste Wereldoorlog is daar een goed voorbeeld van. De Britse en Duitse vloten zochten de confrontatie in de Noordzee en het Engelse Kanaal (de grootste zeeslag, die bij Jutland in 1916, werd voor de kust van Denemarken uitgevochten) en botsten bij Coronel, voor de kust van Chili, en vervolgens weer voor de kust van de Falklandeilanden in het zuiden van de Atlantische Oceaan (zie figuur 1.6). Duitse U-boten (onderzeeërs) waren actief rond de Britse eilanden en tot ver op de Atlantische Oceaan. De Duitse lichte kruisers opereerden nog verder weg: een van de beroemdste en succesvolste, de *Emden*, viel schepen aan in zowel de Grote als de Indische Oceaan (zie hoofdstuk 8).

Globalisering van de strijd: andere oorlogsgebieden

Naast de gebieden waar de daadwerkelijke gevechten plaatsvonden, had de oorlog ook grote impact op andere plaatsen.

Een thuisfront

De Eerste Wereldoorlog was de eerste oorlog die het concept van een *thuisfront* introduceerde. Natuurlijk zijn alle oorlogen van invloed op de mensen die thuisblijven, maar de Eerste Wereldoorlog was de eerste die het gewone leven van iedereen in een front van de oorlog veranderde. Het meest voor de hand liggende voorbeeld was in de fabrieken, waar beide zijden grote aantallen vrouwen in dienst hadden om de mannen te vervangen die onder de wapenen waren geroepen. Beide partijen moesten ook strenge controles op de voedselconsumptie invoeren en gebruikten postercampagnes om iedereen onder druk te zetten om een bijdrage te leveren aan de oorlogsinspanning.

BELANGRIJK

In feite betekent het thuisfrontperspectief dat, of je nu wel of niet accepteert dat dit de eerste *wereldoorlog* was (je kunt in het eerste gedeelte van dit hoofdstuk lezen waarom sommige mensen daarover kibbelen), er alle reden is om te zeggen dat het de eerste *totale* oorlog was. (Je kunt meer lezen over het thuisfront in de hoofdstukken 12, 13 en 14.)

Neutrale landen

Sommige landen zijn erin geslaagd om neutraal te blijven in de oorlog, zoals Spanje, Zwitserland, Nederland en Zweden. Neutrale landen waren belangrijke gebieden voor spionage en voor pogingen om een vredesregeling te vinden om de oorlog te beëindigen, maar neutraliteit verschoonde

landen niet van de gevolgen van de gevechten. Sommige landen kwamen onder druk te staan om mee te doen aan de oorlog en ze zagen allemaal hun handel ernstig verstoord worden door de blokkades en U-bootcampagnes van de oorlogvoerende partijen.

Vorderingen maken dankzij technologie en wetenschap

Veel soldaten trokken in 1914 ten strijde in de kleurrijke uniformen van een eeuw eerder en legerleiders stelden nog steeds veel vertrouwen in cavalerieaanvallen om de massale gelederen van de vijandelijke infanterie uiteen te jagen. Het begin van de 20e eeuw was echter een tijd van enorme technologische veranderingen, waardoor deze verouderde stijlen van oorlogvoering op hun retour waren. Dit zou een oorlog van wetenschappers worden.

Vuur! Het nieuwe wapentuig inspecteren

INNOVATIE

Soldaten gebruikten nog steeds hun vertrouwde geweren en pistolen in de Eerste Wereldoorlog; bij man-tegen-mangevechten in de loopgraven gebruikten ze zelfs wapens als spiesen en knuppels die je eerder zou associëren met middeleeuwse ridders. Maar ze moesten ook wennen aan een aantal hele nieuwe soorten wapentuig:

- » **Vliegtuigen.** De eerste gemotoriseerde, gecontroleerde vlucht ter wereld, uitgevoerd door de gebroeders Wright, vond plaats in december 1903 en een decennium later al werden vliegtuigen gebruikt om oorlog te voeren. De Eerste Wereldoorlog was het eerste conflict dat ook in de lucht werd uitgevochten. Vliegtuigen voerden verkenningen uit en vielen elkaar aan, eerst met pistolen en geweren en later met machinegeweren. Luchtschepen voerden bombardementen uit en tegen het einde van de oorlog deden speciale bommenwerpers hetzelfde.
- » **Prikkeldraad.** Een van de dodelijkste wapens van de oorlog was helemaal niet ontworpen als wapen. Prikkeldraad werd eerst ontwikkeld als omheining voor vee op de Amerikaanse prairie, maar het bleek een zeer effectief verdedigingsmiddel in de Eerste Wereldoorlog. Troepen die aan het prikkeldraad vast kwamen te zitten (en dat gebeurde vaak) waren eenvoudige doelwitten voor vijandelijke scherpschutters.

- » **Gas.** Enorme vooruitgang in de chemische industrie betekende dat militairen nu over gifgas beschikten. Niet alle gas was bedoeld om te doden, maar bij veel gassen gebeurde dat wel.
- » **Machineweren.** Machineweren waren veertig jaar eerder ontwikkeld, maar dat waren grote gevaarten, gemonteerd op grote wielen zoals kanonnen en liepen snel vast. In de Eerste Wereldoorlog werden machineweren veel lichter en draagbaarder en bovendien veel nauwkeuriger.
- » **Onderzeeërs.** Plannen voor onderzeeboten werden voor het eerst opgesteld tijdens de napoleontische oorlogen van het begin van de 19e eeuw, en het eerste gebruik van onderzeeërs in de strijd was in de Amerikaanse Burgeroorlog (1861-1865). Maar in de Eerste Wereldoorlog werden onderzeeërs voor het eerst in grote aantallen ingezet met het vermogen om ver van de basis te opereren. En ze konden torpedo's afvuren: een dodelijke nieuwe ontwikkeling.
- » **Tanks.** Tanks zouden oorspronkelijk 'landschepen' gaan heten. 'Tank' was een codenaam, die gebruikt werd om meeluisterende vijandelijke agenten de indruk te geven alsof het om grote watertanks ging. De vroegste tanks gingen vaak kapot, maar de ontwerpen verbeterden snel. Tanks zouden een revolutie teweegbrengen in de oorlogvoering en betekenden sowieso het einde van de cavalerie.

Vooruitgang in de geneeskunde

Veel van de wetenschappelijke vorderingen van de oorlog vonden hun toepassing in wapentuig, maar er werd ook belangrijke vooruitgang geboekt in de geneeskunde.

Triage uitproberen

Medische officieren pasten in de Eerste Wereldoorlog voor het eerst op brede schaal en systematisch *triage* toe, het systeem van het indelen van gewonden in degenen die zeker zouden overleven, degenen die zeker zouden sterven en degenen die zouden overleven als er onmiddellijk medisch werd ingegrepen. Ambulances brachten gewonden naar zogeheten *casualty clearing stations* net achter de frontlinie waar de uitgeputte artsen hun beslissingen namen. Je kon alleen maar hopen dat ze gelijk hadden.

Chirurgie aanscherpen

De oorlog veroorzaakte een constante stroom van slachtoffers die geopereerd moesten worden. Er bestaat enige onenigheid over de vraag of dit heeft geleid tot vooruitgang in de militaire chirurgie of niet. Aan de ene

kant hebben legerchirurgen veel ervaring opgedaan en hebben ze zeker vooruitgang geboekt in reconstructieve chirurgie. Anderzijds waren veel chirurgen zo overweldigd door het aantal gewonden dat ze te verwerken kregen, dat ze teruggrepen op het amputeren van ledematen als de gemakkelijkste manier om met het probleem om te gaan, net zoals chirurgen dat in het verleden hadden gedaan.

Zorgdragen voor geestelijke gezondheid

Geestelijke gezondheid was het gebied van de geneeskunde dat de zichtbaarste vooruitgang boekte tijdens de Eerste Wereldoorlog. De effecten van constante beschietingen op het zenuwgestel van de manschappen waren zo ingrijpend dat velen geestelijk helemaal instortten. Dit was de eerste oorlog waarin artsen met compassie en met een veel beter begrip van de symptomen en hun onderliggende oorzaken begonnen met de behandeling van zenuwlijden en de effecten van *shellshock* – wat tegenwoordig *posttraumatische stressstoornis* wordt genoemd.

De Eerste Wereldoorlog in een notendop

De Eerste Wereldoorlog kende drie verschillende fasen. Ik schets ze hier om je een algemeen idee te geven van het verloop van de oorlog. Als je meer wilt weten, kun je je licht opsteken in de rest van het boek.

1914–1915: de best voorbereide plannen mislukken

Beide zijden gingen in 1914 de oorlog in met plannen hoe ze de vijand zouden omsingelen en op tijd voor kerst weer thuis zouden zijn. Tot algemene verbijstering gingen deze goed voorbereide plannen allemaal de mist in. De Duitsers maakten *geen* omtrekkende bewegingen om Parijs in te nemen, de Fransen marcheerden *niet* recht naar het hart van Duitsland, de Russen walsten *niet* Berlijn binnen en de Oostenrijkers liepen Servië *niet* onder de voet.

Deze mislukkingen (waarover ik meer vertel in hoofdstuk 4) betekenden dat bevelhebbers aan beide zijden in de winter van 1914–1915 terug moesten naar de tekentafel en nieuwe strategieën moesten bedenken om de oorlog te winnen. 1915 jaar was een soort ‘plan B’-jaar, met aanvallen in België, Turkije en Polen, die geen van alle een doorbraak forceerden. Het

was ook het jaar waarin de Duitsers probeerden Groot-Brittannië de oorlog uit te dwingen door middel van een onderzeebootoorlog, wat een ander soort plan B was. Maar ook dat lukte niet. (Over 1915 lees je meer in hoofdstuk 5.)

1916–1917: de grote slagen

Als fase 1 ging over het vinden van de slimste strategie, dan ging fase 2 over veel minder subtiele en steeds wanhopiger pogingen om de patstelling te doorbreken door massale offensieven te starten. De geallieerden coördineerden hun plannen voor grote aanvallen in zowel het westen als het oosten, maar de Duitsers sloegen eerst toe met een massaal offensief tegen de Fransen bij Verdun. De Britten lanceerden vervolgens hun eigen massale offensief aan de Somme. Toen die aanvallen mislukten, planden de Fransen nog een grootschalig offensief onder generaal Nivelle. Dat mislukte. Toen begonnen de Britten er nog een bij Ieper. Dat offensief mislukte ook. De enige succesvolle aanval in 1916 was door de Russische generaal Broesilov, die door de Oostenrijkse linies brak maar zijn aanval niet kon volhouden en in 1917 door de Oostenrijkers, die door de Italiaanse linies bij Caporetto braken.

Tegen het einde van 1917 waren de geallieerden uitgeput: er brak een revolutie uit in Rusland en hoewel de Verenigde Staten in april betrokken raakten bij de oorlog, zouden grote aantallen Amerikaanse troepen pas een jaar later arriveren. (Hoofdstuk 6 en 15 nemen je mee door het wel en wee van 1916 en 1917.) 1918 begon met alle voordelen aan Duitse zijde.

1918–1919: het eindspel

In het voorjaar van 1918 lanceerden de Duitsers hun massale *Lenteoffensief* (of *Kaiserschlacht*), dat door het westfront brak en de Britten en Fransen deed terugvluchten naar hun afzonderlijke bases. De Duitsers gingen richting Parijs en het leek erop dat ze de overwinning binnen handbereik hadden. Maar de geallieerde troepen verzamelden zich weer en begonnen terug te vechten. Amerikaanse troepen arriveerden in grote aantallen en gingen meteen de strijd aan. De geallieerden drongen de Duitsers terug naar hun grens en het Duitse leger stortte in.

Ondertussen waren de Italianen weer op adem gekomen en versloegen ze de Oostenrijkers. Net als hun oorlog stortten ook de regeringen van Duitsland en Oostenrijk-Hongarije in: socialisten voerden in Berlijn een revolutie uit die de keizer ten val bracht en de verschillende nationaliteiten van het Oostenrijks-Hongaarse Rijk begonnen eindelijk om onafhan-

kelijkheid te roepen, met als gevolg dat Oostenrijk-Hongarije implodeerde.

De Amerikaanse president Wilson bood Duitsland en zijn bondgenoten een op het oog zeer redelijke vredesregeling aan en zij stemden in met een staakt-het-vuren. De vredesverdragen die de geallieerden in 1919 opstelden, waren echter allesbehalve redelijk en worden algemeen beschouwd als een belangrijke onderliggende oorzaak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, amper twintig jaar later. (In de hoofdstukken 16 en 17 lees je over de laatste donkere dagen van de oorlog en de vredesonderhandelingen en regelingen die daarop volgden.)

De erfenis: waarom de Eerste Wereldoorlog nog steeds van belang is

De jaren 1914 tot 1919 lijken misschien een eeuwigheid geleden en je kunt je afvragen of de Eerste Wereldoorlog nog wel van belang is.

Een belangrijk gevolg van de Eerste Wereldoorlog was de creatie van duizenden oorlogsmonumenten en -begraafplaatsen in alle door het conflict getroffen landen. Deze eerbetuigingen aan de doden van de oorlog waren het begin van een hele herdenkingscultuur die tot op de dag van vandaag voortduurt. Hoewel er sinds de Eerste Wereldoorlog vele jaren zijn verstreken en er vele andere oorlogen hebben plaatsgevonden, herdenken mensen nog steeds de doden van alle oorlogen in november, ter nagedachtenis aan de Eerste Wereldoorlog (zie hoofdstuk 18).

De oorlog heeft ook een domino-effect gehad op de wereldgebeurtenissen dat tot op de dag van vandaag is doorgegaan. Hij heeft bijgedragen aan het ontstaan van de Russische Revolutie en de Tweede Wereldoorlog, die beide hebben geleid tot de Koude Oorlog, die op zijn beurt nog steeds de betrekkingen tussen Rusland en China en het westen beïnvloedt. Maar de impact van de Eerste Wereldoorlog op de recente geschiedenis is zelfs nog directer geweest dan dat:

BELANGRIJK

- » De problemen in het Midden-Oosten zijn direct geworteld in de geallieerde campagnes in Saudi-Arabië en Palestina en het beleid van de Britten over wie zich waar mocht vestigen.
- » Het conflict in Noord-Ierland is rechtstreeks voortgekomen uit de Ierse regeling die door de Eerste Wereldoorlog tot stand is gekomen.
- » De bloedige burgeroorlog die het voormalige Joegoslavië in de jaren negentig van de vorige eeuw verscheurde, was een directe reactie op de

regeling die de geallieerde leiders aan het einde van de Eerste Wereldoorlog aan de regio oplegden.

- » De Eerste Wereldoorlog zorgde voor de eerste grote scheuren in de banden die het overzeese Britse Rijk bij elkaar hielden en startte het proces dat leidde tot de terugtrekking van Groot-Brittannië uit India, zijn belangrijkste koloniale bezit.
- » De Eerste Wereldoorlog markeerde de eerste keer dat de Verenigde Staten een centrale rol speelden op het wereldtoneel. Na de oorlog, en ondanks hun eigen wens om zich buiten de wereldgebeurtenissen te houden, zouden de Amerikanen de rest van de eeuw een dominante rol blijven spelen.

De Eerste Wereldoorlog zette de toon voor de hele 20e eeuw die daarop volgde en die op zijn beurt de 21e eeuw vormgaf. Denk je dat de Eerste Wereldoorlog lang vervlogen geschiedenis is en niets met jou te maken heeft? Dat had je gedroomd. Lees maar verder.